

Α 66

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἑφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΛ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὀδὸς Ἀρωματίδου — 6

1930

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἐφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΛ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὀδὸς Ἀριστείδου — 6

1930

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ*

Μολονότι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤρξατο ἀναμιγνυομένη εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου διὰ τῆς ἱερολογίας αὐτοῦ (¹), οὐδεμία ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑφίστατο διάταξις τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἐπιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου καὶ κηρύσσουσα ἀνισχύρους τοὺς ἄνευ ἱερολογίας τελουμένους γάμους. Ἡ ἐν ἔτει 538 ἐκδοθεῖσα 74 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς μὴ ὄντας τῶν μειζόνων ἀξιωματῶν μέχρι συγκλητικῶν καὶ ἱλλουστρίους, ἂν μὴ ἐπιθυμῶσι νὰ συντάξωσι προικῶν συμβόλαια, ὅπως προσέρχωνται πρὸς τινὰ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν καὶ δηλῶσιν εἰς τὸν ἐκδικὸν αὐτοῦ παρουσία τριῶν ἢ τεσσάρων τῶν ἐκεῖσε εὐλαβεστάτων κληρικῶν, ὅτι συνάπτονται εἰς γάμον, συντασσομένης περὶ τούτου ἐγγράφου βεβαιώσεως φερούσης τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδίκου, τῶν εἰς γάμον συναπτομένων καὶ τῶν μαρτύρων (²), δὲν ἀπετέλει καθιέρωσιν τῆς ἱερολογίας ὡς τύπου ἀπαραιτήτου τοῦ γάμου, ἡ δ' ἐκ τοῦ κεφαλαίου ε' αὐτῆς ἀποδεικνυομένη ὡς κρατοῦσα συνήθεια, καθ' ἣν οἱ εἰς γάμον ἐρχόμενοι «οἶκοι καὶ τῶν θείων ἀπτόμενοι λογίων ἢ ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ὤμνουν», ὅτι θὰ ἔχωσι νομίμους συζύγους τὰς μεθ' ἑαυτῶν συνερχομένας, κατηργήθη δι' ἄλλης, μετὰ τετραετίαν (ἐν ἔτει 541) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος ἐκδοθείσης Νεαρᾶς (³). Ἡ ἐν Ἐκλογῇ τῶν Ἰσαύρων (⁴) μνεία τῆς τελέ-

* Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX. (Festschrift f. A. Heisenberg) σ. 649 ἐπ.

(1) Πρβ. τὰ κείμενα παρὰ Zhishmann, Eherecht der orientalischen Kirche, σ. 156 ἐπ. Ἴδε ἔτι Ἀμβροσίου Σταυρινοῦ, Ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἐννάτου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος (ἐν Κωνσταντινοπόλει 1923), σελ. β' ἐπ. Ferrari, Diritto matrimoniale secondo le novelle di Leone il Filosofo, B. Z. XVIII 161 ἐπ.; Brandileone, Il diritto bizantino nell' Italia meridionale, σ. 63, Monnier, Les Nouvelles de Léon le Sage, σ. 81, Μαριδάκη, Ἀστ. δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, σ. 41 ἐπ.

(2) Νο. 74 κ. 4.

(3) Νο. 117 κ. 4.

(4) Ἐκλ. 2, 8 (ed. Zachariae. 2, 9 ed. Montferrati): «εἴτε ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦτο δι' εὐλογίας».

σεως τοῦ γάμου ἐν ἐκκλησίᾳ δι' εὐλογίας, ἐπίσης δὲν καθιεροῖ ὡς συστατικὸν τοῦ γάμου στοιχεῖον τὴν ἱερολογία, ἀλλ' ὡς ἀποδεικτικὸν τῆς συναινέσεως τῶν «συναλλασσόντων προσώπων». Βραδύτερον, ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 879 συνταχθέντι Προχείρῳ ⁽¹⁾ περιελήφθη διάταξις παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο^ς νεαρῶς τεθεῖσα ⁽²⁾ καὶ ἀπαγορεύουσα τὴν μυστικὴν τέλεσιν τῆς ἱερολογίας, χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὴν στοιχεῖον τοῦ γάμου ἀπαραίτητον. Ἐπίσης τὸ τῆς Ἐπαναγωγῆς ⁽³⁾ περὶ τελέσεως γάμου «εἴτε δι' εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος. . .» δὲν καθιεροῖ ὡς ἀποκλειστικὸν τρόπον τελέσεως ἐγκύρου γάμου τὴν ἱερολογία.

Μόλις ἐν ἔτει 893 ὁ Λέων διὰ τῆς Νεαρᾶς 89 ⁽⁴⁾ ἠξίωσε «τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι . . ., ὡς ἔνθα γε μὴ ὁρῶτο τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη διαιτῶσα ἀρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ρηθήσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τοιούτου δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις», βραδύτερον δ' ἐν ἔτει 1095 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐπεξέτεινε τὴν διατύπωσιν ταύτην τῆς ἱερολογίας καὶ ἐπὶ γάμου δούλων ⁽⁵⁾. Μεταγενέστεραι μαρτυρίαι ρητῶς μνημονεύουσιν, ὅτι ἡ πρώτη νομοθετικὴ διάταξις, δι' ἧς ἐπεβλήθη ἡ ἱερολογία ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ γάμου, ὑπῆρξεν ἡ Νεαρὰ αὕτη τοῦ Λέοντος· οὕτω τὸ περὶ τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος φερόμενον ὡς συνταχθὲν ποίημα νομικὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, ἀναφερόμενον ἐν παραρτήματι εἰς τὰς Νεαρὰς τοῦ Λέοντος, λέγει, ὅτι «νῦν οὐ συνίσταται γάμος εἰ μὴ ἱερολογία γένηται, καθὼς ὁ αὐτὸς βασιλεὺς

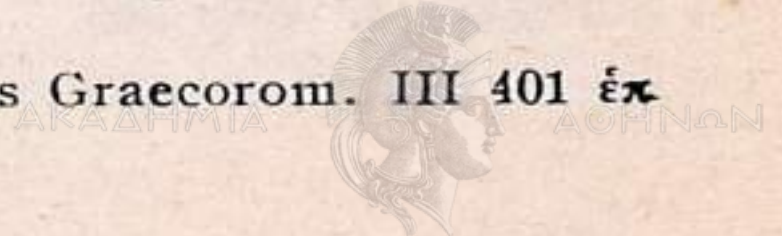
(1) Πρόχ. 4, 27: «Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων» (ed. Zachariae σ. 34).

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 352 καὶ Jus Graecorom. III 65 σημ. 1. Ἐντεῦθεν Ἀρμεν. 4, 4, 26. Κατὰ Leunclavius, Jus Graecorom. I 87 νεαρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο^ς.

(3) Ἐπαναγωγή 16, 1. Ἴδε καὶ σχόλ. d ὑπὸ Ἐπαναγωγῆς 16, 27. Πρβ. Ἐπαναγωγήν 14, 11.

(4) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185. Πρβ. τοῦ αὐτοῦ Νο. 98, παρὰ Zachariae (αὐτ.) Nov. XCVIII: Jus Graecorom. III 195 ἐπ.: «εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῇ θέμει τελεῖσθαι, ἃ τῷ γάμῳ τελεῖται, οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν. . . ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺς κατὰ μίμησιν τῆς ἄνωθεν παρὰ τοῦ πλάσαντος εὐλογίας τοῦ πρὸς αὐξήσιν τὰ γένη συναρμόσαντος ἔστηκεν ἱερολογῶν. . .». Τοῦ αὐτοῦ, Νο. 109 παρὰ Zachariae, Coll. II, Nov. CIX: Jus Graecorom. III 211.

(5) Zachariae, Coll. IV, Nov. XXXV: Jus Graecorom. III 401 ἐπ.

(Λέων) ἐθέσπισεν»· ⁽¹⁾ ἐπίσης ἡ ἐν χειρογράφοις σωζομένη, ἀλλ' οὐπω δημοσιευθεῖσα ⁽²⁾ ἐκλογὴ τῶν βιβλίων 1—10 τῶν Βασιλικῶν («πρῶτον τεῦχος τῶν ἐκλογῶν, ἡγουν τῶν δέκα βιβλίων τῆς ἐξηκονταδίδου») ἢ περὶ τὸ 1156 συνταχθεῖσα καὶ (κακῶς ἐπομένως) εἰς τὸν σύγχρονον τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεόδωρον τὸν Ἑρμουπολίτην ἀποδιδομένη ⁽³⁾ ἐν τίτλῳ γ' τοῦ Β' βιβλίου ⁽⁴⁾ καθορίζει, ὅτι «τοῦτο διευτυπώσατο διὰ νεαρᾶς ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος καῖσαρ Λέων ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς καῖσαρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός», κατὰ δὲ τὸ «νόμιμον κατὰ στοιχεῖον» τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ⁽⁵⁾ «πρὸ τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἐγένοντο καὶ πολλάκις γάμοι καὶ χωρὶς ἱερολογίας, ὡς λέγουσί τινες, αὐτὸς δὲ ὁ σοφὸς κύρις Λέων διὰ νεαρᾶς αὐτοῦ προσταγῆς ὥρισεν, ἵνα μὴ γένηταί ποτε γάμος χωρὶς ἱερολογίας, καὶ ἔκτοτε τοῦτο κρατεῖ». Ἐπίσης ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκμάσας Δημήτριος Χωματιανὸς τὰς διατάξεις τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀναφέρει ⁽⁶⁾. Ἐντεῦθεν γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὄντως πρῶτον νομοθέτημα ἐπιβαλὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου ὑπῆρξεν ἡ νεαρὰ τοῦ Λέοντος.

Παρὰ τὴν τοιαύτην ὁμόφωνον ἀντίληψιν, ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Νικ. Πολίτης, ὁ θεμελιωτὴς τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι, ἐν μελέτῃ αὐτοῦ περὶ γαμηλίων συμβόλων ⁽⁷⁾ ἐξετάζων τὸ ζήτημα τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου, φρονεῖ, ὅτι ἡ γνώμη, καθ' ἣν πρώτη

(1) Leunclavius, Jus Graecorom. II 77 ἐπ.: Σγούτας, Θέμις 8, 116. Περὶ τοῦ ἔργου Σγούτας, αὐτ. 47 ἐπ. Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Geschichte³, σ. 32.

(2) Πρβ. περὶ αὐτῆς Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Ἀνέκδοτα, προλεγ. § XLVI, σ. XLIII, Geschichte³, σ. 27, 35. Αἱ ροπαὶ § 15, σ. 62 ἐπ. Biener, Beiträge zur Revision des justinianischen Codex, σ. 42—43.

(3) Τὸν συντάκτην τοῦ «συντόμου τῶν νεαρῶν διατάξεων» ἢ ἄλλον κατ' ἄλλους. Πρβ. Zachariae, Ἀνέκδ., ἐνθ' ἄνωτ.

(4) Δημοσιευομένῳ παρὰ Zachariae, Jus Graecorom. III 105 σημ. 1 καὶ ἀποδιδομένῳ ἐν σχολίῳ παρ' Ἀρμενοπούλῳ 4, 4, 19 (ed. Heimbach σ. 490).

(5) Synopsis minor N. λγ': Zachariae, Jus Graecorom. II 178.

(6) Δημ. Χωματιανοῦ κεφ. κα': Pitra, Analectra sacra et classica spicilegio Solesmensi parata VI (1891), col. 86.

(7) Πολίτης, Γαμήλια σύμβολα. Ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Ἑθν. Πανεπιστημίου 1905—1906 (σ. 111 ἐπ.), σ. 114 ἐπ., ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει (ἐν Ἀθήναις 1906), σ. 6 ἐπ. καὶ τελευταῖον ἐν Λαογραφικοῖς Συμμείκτοις 2 (σ. 218 ἐπ.), σ. 219 ἐπ.

νομοθετική διάταξις ἐπιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαν πρὸς σύναψιν γάμου εἶναι ἢ τῆς Νρ. 89 Λέοντος τοῦ σοφοῦ, στηρίζεται ἐπὶ πλάνης, ἀνασκευάζων τοὺς τοῦτο διδάσκοντας Ἑλληνας νομοδιδασκάλους⁽¹⁾ καὶ διδάσκει, ὅτι ἡ πρώτη τοιούτου περιεχομένου διάταξις ἐξεδόθη τέσσαρας ὅλους αἰῶνας προγενέστερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Α', διασφζομένη παρὰ τοῦ Μαλάλα⁽²⁾, ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἑξῆς:

«Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἕτερον ἐξέθετο θεῖον τύπον, ὥστε μηδένα δίχα σάκρας τινὰ τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ, ἀλλὰ ἀπὸ θείας σάκρας δια τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου καὶ θυγατρὸς εἰς τὸ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ τεκνοποιουμένου αὐτόν».

Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην, Ἀναστάσιος ὁ Α' (491—518) ἐξέδωκε διάταξιν⁽³⁾, δι' ἧς ἀπηγορεύετο τὸ συνάπτειν γάμον ἄνευ

(1) Καλλιγᾶν, Οἶκογ. (ἔκδ. β') § 53, Παπαρηγόπουλον, Οἶκογ. (ἔκδ. β') §§ 57, 58, Κρασσᾶν, Οἶκογ. (ἔκδ. δ') § 50. Ἐκ τούτων ὁ Παπαρηγόπουλος, αὐτ., ὑποστηρίζει ἀορίστως, ὅτι «φαίνεται... ἐκ τοῦ προομίου τῆς Νεαρᾶς ταύτης καὶ ἐκ τινος διατάξεως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο, ὁρίζουσης νὰ μὴ εὐλογῶνται κρυφίως οἱ γάμοι (τ. ἔ. τῆς ἐν Προχ. 4, 27 διατ., περὶ ἧς ἀνωτ. ὁ λόγος). ὅτι ὁ Λέων διὰ τῆς παρατεθείσης διατάξεως δὲν εἰσάγει τὸν τρόπον τοῦτον τῆς συνάψεως τοῦ γάμου κατὰ πρῶτον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιμένει νὰ τηρῇται οὗτος, *νομοθετηθεὶς* καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ παραμελούμενος» καὶ παραπέμπει εἰς Ἀρμ. 4, 4, 19. Τὸ ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα δὲν εἶναι ὀρθή, ἀποδεικνύεται, νομίζω, ἐκ τῶν ἐνταῦθα λεγομένων, τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀρμενοπούλου οὐδεμίαν πρὸς τὸ θέμα ἔχει σχέσιν. Ἄν ὁ συγγραφεὺς νοῇ τὸ ὑπ' αὐτὸ σχόλιον, περὶ αὐτοῦ (οὐδὲν ἄλλο ἄλλως τε λέγοντος, εἰ μὴ, ἀντιθέτως, ὅτι πρῶτος ὁ Λέων ἐνομοθέτησε τοῦτο) καὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη, πρβ. τάνωτέρω σ. 51, σημ. 4 εἰρημένα. Τὰ παρὰ Κρασσᾶ (αὐτ. κείμεν. καὶ σημ. 2) λεγόμενα, ὅτι πρῶτοι ἐν τῇ Δύσει οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐνομοθέτησαν, ὅτι, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δέον οὗτος νὰ προκηρυχθῇ δημοσίᾳ καὶ εἴτα νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἱερολογία: Cap. Car. M. (802) c. 35, Cap. Reg. Fr. 179, 389, 463 καὶ ἡ ἀπόκρουσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Πολίτου (αὐτ.) ἐκφεύγουσι τοῦ κύκλου τῆς προκειμένης μελέτης.

(2) Μαλάλα, Χρονογρ. λόγ. ιστ' (σ. 401, 14 ἐπ. ἔκδ. Βόννης).

(3) «θεῖον τύπον» = «θεϊαν κέλευσιν»: Μαλάλα, Χρονογρ. λόγ. ι' (σ. 248, 7, σ. 249, 3, ἔκδ. Βόννης), Ἰουστ. Νρ. 113, 151, 152, Βαλσ. εἰς καν. λη'. τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ'. συνόδου: «δέον γάρ ἐστιν ἀκολουθεῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις *τύποις*, ἥτοι τοῖς βασιλικοῖς προστάγμασι». Ῥάλλη καὶ Ποιτῆ, Σύντ. 2, 392. Βασ. 2, 5, 27.

ιερολογίας, ἐπεβάλλετο δ' ἡ σύναψις γάμου δι' ἱερολογίας χάριν τῶν τέκνων κλπ.

Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη ᾗτο ἀκριβής, ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης σημασία οὐδένα διαφεύγει· διότι δὲν θὰ ἐνεφάνιζεν ἀπλῶς πλανηθέντας τοὺς παλαιοὺς καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς παρασυρθέντας· θὰ ἐγέννα ζητήματα ἀτελεύτητα, ἰδίᾳ ὡς ἐκ τῆς παραλείψεως τῆς διατάξεως ταύτης ἐκ τοῦ Κώδηκος τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁽¹⁾, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἀντιθέτως, μνημονεύονται προηγούμενοι τύποι τῆς τελέσεως⁽²⁾ καὶ πληθὺν εἰκασιῶν περὶ τῶν λόγων τῆς τοιαύτης παραλείψεως. Εὐτυχῶς ὁμως ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται εἰς **ριζικὴν πλάνην** τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου, προελθοῦσαν ἐξ ἀπλῆς παρερμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα, εἰς ἄλλο ἐντελῶς ἀναγομένου θέμα:

Ἐκ πρώτης ἤδη ὁψεως φαίνεται, ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ὁρᾷ εἰς **υἰοθεσίαν** καὶ οὐχὶ εἰς εἰς γάμον· τὸ «τεκνοποιεῖσθαι», «υἰοποιεῖν», «υἰοποιεῖσθαι», «υἰοῦσθαι», σημαίνουσιν «υἰοθετεῖν», τὸ «τεκνοποιία» καὶ «τεκνοποίημα» σημαίνουσιν «υἰοθεσία». Οὕτω λ. χ. παρὰ Διοδώρῳ Σικελιώτῃ⁽³⁾: «Ζεὺς Ἦραν ἔπεισεν **υἰοποιήσασθαι** τὸν Ἡρακλέα» καὶ: «τοὺς τοῦ Διὸς παῖδας **υἰοποιησάμενος**...». Ἐν ταῖς Νεαραῖς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁμοίως⁽⁴⁾: «τὴν τοὺς νόθους **υἰοποιεῖσθαι** διάταξιν...» καὶ «τὰς **υἰοποιίας** τὰς τῶν νόθων ἐκώλυσε...». Παρὰ Σουίδα⁽⁵⁾: «ἡ τὸν Μωϋσῆν **υἰο-**

Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 617, 11 (ἔκδ. Βόννης), Θεοφάνης, Χρονογρ. σ. 121, 5, 12, 26· 176, 20, 354, 7 (ἔκδ. de Boor, Teubner). Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει τύποι.

(1) Τῆς συντάξεως τοῦ ὁποίου εἶναι πολὺ προγενεστέρα, ἅτε ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α'. Ὅρα κατωτ. σ. 654 σημ. 3 ἐπ. καὶ ἀντίστοιχον κείμενον περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς.

(2) Cod. 5, 4 ἐπ., ὧν πολλὰ χωρία ἀπηλείφθησαν κατόπιν ἐκ τῶν Βασιλικῶν 28, 4 (25 ἐπ.) καὶ ἐξῆς κατὰ τὸ πλεῖστον συνεπεία τῆς μεσολαβήσεως ἐξελίξεως, προστεθεισῶν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδοθεισῶν Νεαρῶν κλπ.

(3) Διοδ. Σικελ. 4, 39, 60.

(4) Nr. 89 κ. 7.

(5) Σουίδα, Λεξ. ἐν λέξει «θερμόταται». Καὶ περαιτέρω ἐν τοῖς λεξικοῖς Σουίδα καὶ Φωτίου: «**Υἰῶσαι τὸν παῖδα**, υἱὸν ποιῆσαι αὐτὸν θετόν. Καὶ **υἰώσει**, τῇ υἰοθεσίᾳ. Καὶ **υἰώσατο**, ἀντὶ τὸν υἱὸν θετόν ἐποίησατο κλπ.» Μέγα Ἑτυμολογ., σ. 775: «**Υἰώσεις** αἱ υἰοθεσίαι καὶ **υἰώσατο** ἀντὶ τὸν θετόν υἱὸν ἐποίησε καὶ **υἰῶσαι**». Ὅρα ἔτι Νικόλ. Δαμασκηνὸν ἐν Προδρόμῳ ἑλλην. βιβλιοθήκης 257. Περὶ Λιβαδᾶν, Παρατηρήσεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς

ποιήσασα». Ἐπίσης παρὰ Θεοφάνει (¹) εὔρηται: «τούτῳ τῷ ἔτει **τεκνοποιηθεὶς** ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος Χοσρόην τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν...». Παρὰ τῷ αὐτῷ (²): «Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς Τιθέριον, τὸν κόμητα τῶν ἐσκουηιτόρων **υἱοποιησάμενος**...». Ἐπίσης εἰς Γνώμονα τοῦ ἰδίου λόγου (³) φέρεται: «ἐὰν... ἀνέλῃται παῖδα καὶ τοῦτον **υἱοποιήσῃται**, μετὰ θάνατον τεταρτολογεῖται». Ἐν ταῖς Νεαραῖς τοῦ Λέοντος ὁμοίως: «εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ **υἱοποιησαμένου** παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας» (⁴). «... θεσπίζει βουλομένους **υἱοποιεῖσθαι** ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν» (⁵). «τοῖς βουλομένοις **υἱοποιεῖσθαι**...» (⁶). Καὶ ἐν τοῖς εὐχολογίοις (⁷) ἐπίσης ὑπὸ τὸν ἔννοιαν ταύτην εὔρηται «σύνταξις εἰς **τεκνοποίησιν**», ἔνθα περαιτέρω: «χρὴ γινώσκειν, ὅτι μετὰ τὸ ἀναγνῶναι τὸ μεγαλεῖον, εἰσέρχεται ὁ μέλλων **τεκνοποιεῖν**...» καὶ περαιτέρω: «... καὶ δὲ αὐτῷ **τεκνογονῆσαι**...», ὡς ἐπίσης «εὐχὴ ἑτέρα εἰς **τεκνοποίησιν**», ἐν ᾗ φέρεται: «εὐλόγησον τὸν δοῦλόν σου... τὸν **τεκνοποιοῦντα** ἐν τῷ σῷ ὀνόματι...» (⁸). Ἐπὶ πλέον, ἡ σύνταξις τοῦ «τεκνοποιεῖσθαι» μετὰ τοῦ «τινὰ» κλπ. («... μηδένα δίχα σάκρας **τινὰ** τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ...») καὶ

νομικὴν γλῶσσαν. κεφ. ξ', ἐν ἐπετηρίδι τῆς Νομικῆς σχολῆς τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου 1 (1925) 176 ἐπ.

(1) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 266, 13 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(2) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 247, 28 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(3) Γνώμων τοῦ ἰδίου λόγου 41, 2 (Seckel-Schubart, Ägyptische Urkunden aus den staatl. Museen zu Berlin, Griech. Urkunden 5, 1, σ. 21).

(4) Λέοντος Νο. 24: Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorom. III 103.

(5) Λέοντος Νο. 26: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVI: Jus Graecorom. III 106 ἐπ.

(6) Λέοντος Νο. 27: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVII: Jus Graecorom. III 108 ἐπ.

(7) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 563.

(8) Πρβ. καὶ Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει **υἱοθετεῖν**. Preisigke, Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunden ἐν λέξει **υἱοποιέομαι** = II (1927) col. 636. Ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς τοῦ Κώδικος διατάξεσι «παιδοποιεῖν» σημαίνει «γεννᾶν τέκνα». Πρβ. Cod. 1, 3, 44 καὶ 52 § 13, Cod. 6, 4, 4 § 5, Cod. 6, 25, 6. Mayr-San Nicolò, Vocabularium Codicis Justiniani ἐν λέξει «παιδοποιεῖν» = II (1925) col. 344—345.

τὸ περαιτέρω : «διὰ τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου . . .», διακρινομένων τῶν τεκνοποιηθέντων ἀπὸ τῶν νομίμων τέκνων, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου.

Εἶναι, κατὰ ταῦτα, φανερόν, ὅτι τὸ χωρίον οὐδεμίαν πρὸς τὸν γάμον ἔχει σχέσιν καὶ ἐπομένως παραμένει ἀναμφίβολον, ὅτι πρώτη νομοθετικὴ διάταξις ἀξιώσασα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὸ κῦρος τοῦ γάμου, παραμένει ἡ μνημονευθεῖσα Νεαρά τοῦ Λέοντος.

Ἄλλ' ἡ διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἔχει, ἄρά γε, τοῦλάχιστον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἱερολογίαν ; ἐὰν τοιοῦτόν τι ὄντως συμβαίνη, καὶ πάλιν τὸ ἐντεῦθεν ἐξαγόμενον ἐπιστημονικὸν διάφορον εἶναι σημαντικόν· διότι θὰ εὕρισκόμεθα πρὸ νομοθετικῆς διατάξεως καθιερούσης ρητῶς ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὸ κῦρος τῆς *υἱοθεσίας* τοῦλάχιστον στοιχεῖον τὴν ἱερολογίαν, πρᾶγμα ὅπερ μέχρι τοῦδε δὲν ἦτο γνωστόν. Εἶναι ὁμῶς τοῦτο ἀκριβές ;

Ἐφ' ὅσον ἡ διάταξις αὕτη ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α', ἡ ἔκδοσις αὐτῆς περιοριστέα πρωτίστως μεταξὺ 491 καὶ 518, τῶν ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἐὰν θελήσωμεν ὁμῶς νὰ χρονολογήσωμεν ἀκριβέστερον τὴν διάταξιν, ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Μαλάλα εὕρισκομεν, ὅτι προφανῶς ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἑκτὴν Νοεμβρίου ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξά', ὅπερ οὗτος μνημονεύει ὀλίγον ἄνωτέρω⁽¹⁾ διὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σεδῆρου ἀντὶ τοῦ ἐξορισθέντος Φλαβιανοῦ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξδ', Ἰνδικτιῶνος θ', ὁπότε, ὡς ἐπίσης ὁ ἴδιος ὀλίγον κατωτέρω⁽²⁾ μνημονεύει, οἱ δῆμοι Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης ἐστασίασαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν αὐγουστάλιον αὐτῶν Θεοδόσιον τὸν ἀπὸ Ἀντιοχείας υἱὸν Καλλιοπίου τοῦ πατρικίου διὰ λῆψιν ἐλαίου, δηλ. μεταξὺ τῶν ἐτῶν 513 καὶ 516, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ χρονολογία τῆς Ἀντιοχείας, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, προηγείται τῆς ἡμετέρας κατὰ 48 ἔτη⁽³⁾. Λαμβανομένης δ' ὑπ' ὄψιν τῆς

(1) Μαλάλας, αὐτ. σ. 400, 9—10 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Μαλάλας, αὐτ. σ. 401, 24 (ἔκδ. Βόννης).

(3) «Χρηματίζει οὖν ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια κατὰ τιμὴν ἔτος πρῶτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Καίσαρος Γαίου Ἰουλίου». Μαλάλας, λογ. θ' (σ. 217, 21—22 ἔκδ. Βόννης). Περὶ τὸν αὐτόν, λόγ. ιε' (σ. 391, 3), μνημονεύοντα ὡς ἔτος θανάτου τοῦ Ζήνωνος καὶ ἀναρρήσεως Ἀναστασίου τοῦ Α' κατὰ τὴν χρο-

διατυπώσεως τοῦ Μαλάλα, μνημονεύοντος πρῶτον τὴν ἡμετέραν διάταξιν καὶ εἶτα ἐπιφέροντος, ὅτι: «ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ (τοῦ Ἀναστασίου) βασιλείας» ἐγένετο ἡ στάσις τῶν δήμων τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης καὶ φόνος τοῦ Θεοδοσίου, ὃν, κατὰ τὰ εἰρημένα, τοποθετεῖ ἐν ἔτει 516, φαίνεται μᾶλλον, ὅτι ἡ ἡμετέρα διάταξις περὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξεδόθη.

Ἐάν, ἄρα, ὑποτεθῇ, ὅτι εἰς ἱερολογίαν ἡ διάταξις ἀφορᾷ, θὰ εἴχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 516 περίπου διάταξιν, ἐπιβάλλουσαν τὴν ἱερολογίαν τῆς υἰοθεσίας. Τοιαύτης ὁμως διατάξεως δὲν διεσώθη ἡ μνήμη⁽¹⁾, ἐνῶ, ἂν πράγματι ὑφίστατο, δὲν θὰ ἦτο τοῦτο πιθανόν⁽²⁾. Ἀληθῶς, πολλαχόθεν βεβαιοῦται, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήση, ὅπως

νολογίαν Ἀντιοχείας, τὴν 9ην Ἀπριλίου (Ξανθικοῦ, κατὰ τὴν μακεδονικὴν τῶν μηνῶν ὀνοματολογίαν, ἧς ποιεῖται χρῆσιν ὁ Μαλάλας) 539, ἰνδικτ. ιδ', δηλ. τὸ γνωστὸν 491 μ. Χ.

(1) Τὸ παρὰ Zhismann, Eherecht, σ. 280 in fine, 281 λεγόμενον καὶ ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ Μπαλῆ, Μελέται ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου 1¹, σ. 279 σημ. 5 (1² (1927), 280 σημ. 5), ὅτι ἡ ἱερολογία ἐπὶ υἰοθεσίας μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν διατάξει τοῦ Ἀναστασίου, περιληφθεῖση ἐν Cod. 5, 27, 6 δὲν εἶναι ἀκριβές· διότι τὸ ἐν § 1 τοῦ νόμου τούτου τοῦ Κώδικος λεγόμενον: *filios insuper vel filias iam per divinos adfatus a patribus suis in adrogationem susceptos vel susceptas* καὶ δὴ ὁ ὅρος *divini adfatus* δὲν σημαίνει ἱερολογίαν, ἀλλὰ, συνώνυμος ὢν πρὸς τὰ *litterae sacrae, apices sacri, oraculum caeleste*, διάταξιν αὐτοκράτορος, **αὐτοκρατορικὴν ἀντιγραφὴν** (*rescriptum*) καὶ εἰσποίησιν διὰ τοιαύτης ἀντιγραφῆς γινομένην. Cod. 1, 23, 6 pr. Cod. 1. 4, 3. Cod. 1, 55, 10. Πρβ. καὶ Dirksen, Manuale latinitatis fontium iuris civilis Romanorum ἐν λέξει *adfatus* καὶ τὰ παρὰ Mayr, Vocabularium codicis Justiniani ἐν λέξει *adfatus* I (1923), col. 420 χωρία, ἔτι δὲ Cod. Theodos. 1, 1, 5: «*cum sacris transmittatur adfatibus*». Cod. Theod. 14, 9, 3: «*si qui eorum post emissos divinae sanctionis adfatus. . .*». Cod. Theod. 16, 2, 37: «*nostrae serenitatis adfatus*». Πρβ. καὶ τὰ παρὰ Gradenwitz, Heidelberger Index zum Theodosianus (1925) φ. 13 ἐν λέξει *affatus* χωρία τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικος. Ἐπίσης ἐπὶ παρανοήσεως τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστίνου ἐν Cod. 5, 27, 7, στηρίζεται ἡ γνώμη τοῦ Zhishmann (αὐτ.), ὅτι καὶ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἀποδεικνύεται δῆθεν ἡ ὑπαρξίς ἱερολογίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διότι αὕτη ὁρίζει, τάχα, ὅτι τὰ νόθα δὲν σιερούνται τῆς κληρονομίας, ἐὰν ἡ υἰοθεσία εἴχετε τελεσθῇ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τύπον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς διατάξεως. Τὸ ἐν § 1 αὐτ.: *ex divinis iussionibus*, ὡς καὶ τὸ ἐν § 3: *divinis litteris*, δὲν δηλοῦσιν **ιερολογίαν, ἀλλ' αὐτοκρατορικὰς διατάξεις**.

(2) Ἀπόδειξις τούτου τὸ ὅτι τόσον ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου, ὅσον καὶ ἡ τῆς

καὶ ἡ υἰοθεσία ἱερολογῆται· ἐν ταῖς Νεαραῖς τοῦ Λέοντος ἀναφέρεται ἡ ἱερολογία τῆς υἰοθεσίας ὡς ἐξ ἔθους προφανῶς κρυτήσασα⁽¹⁾ καὶ φαίνεται τὸ ἔθος τοῦτο ἀναγνωριζόμενον καὶ κυρούμενον· οὕτω ἐν τῇ Νεαρᾷ 24⁽²⁾ ὁ αὐτοκράτωρ παρατηρεῖ μετὰ θλίψεως, ὅτι αἱ υἰοθεσίαι γίνονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων οὐχὶ προσηκόντως, δηλ. ἄνευ ἱερολογίας: «ὄντων δὲ οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκιμεῖται χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἰοθεσιῶν τοῦτο πάσχων ὁρᾶται, ὡς παντάπασιν μὴ κατὰ πρέποντα κόσμον ποιεῖ, ἄνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ᾧδῶν ταύτας ποιούμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις υἰοθετεῖσθαι μόνον διδόντος τοῦ νόμου». Ὡς συνέπειαν τούτου εὐρίσκει ὁ αὐτοκράτωρ Λέων, τὸ ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπάρχον κώλυμα ἐκ τῆς ἄνευ ἱερολογίας τελουμένης υἰοθεσίας, «οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκεῖθεν τινα κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον». Ἦδη ὁμῶς, ἐπάγεται, «κατὰ θεσμὰ γινομένης καὶ πρέποντα καὶ δίκαια τῆς υἰοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων τῶν δὲ εἰς τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἱοποιησαμένου παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας». Ὅμοίως ἐν Νρ. 89⁽³⁾ ὁ Λέων καθιεροῖ τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου κατὰ μίμησιν τῆς υἰοθεσίας, προάγων αὐτὴν εἰς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου, ἀλλ' ἔθος πάλιν κυρῶν προϋφιστάμενον: «Ὡσπερ τὰ τῆς υἰοθεσίας πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖδεν ἡ ἀρ-

υἰοθεσίας, ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὸν Λέοντα (Πρβλ. ἀνωτ. σ. 50—51, κατωτ. ἐπομ. σημ.). Καὶ τὸ μὲν ἀποδίδειν τὴν ἱερολογίαν εἰς ὁρισμένον αὐτοκράτορα, χωρὶς τοῦτο νὰ ᾖ ἀπολύτως ἀκριβές, εἶναι πιθανόν, ἐντελῶς ὁμῶς ἀπίθανον τὸ νὰ μὴ διασωθῇ ἡ μνήμη διατάξεως τοιαύτης σημασίας, ἂν ὄντως ὑπῆρχε.

(1) Τοῦτο σαφῶς ὑποδηλοῦται ἐν προοιμίῳ τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος. Δὲν εἶναι, ἄρα, ἀκριβές τὸ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πηγαῖς (Βαλσαμῶνι, Βλάσταρι, κατωτ. σ. 58 σημ. 5 καὶ 7 ἀπαντώμενον, οὐ ἀπήχησις καὶ παρὰ Μομφερράτῳ, Οἰκογεν., σ. 79 καὶ σημ. 4, ὅτι ὁ Λέων εἶναι ὁ εἰσαγαγὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ υἰοθεσίας. Ὁ Λέων ἀπλῶς ἀνεγνώρισε καὶ ἐκύρωσε τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἰοθεσίαν, χωρὶς δὲ καὶ νάξιώςῃ τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τῆς υἰοθεσίας. Τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει καὶ τὸ ἐν Νρ. 89 ἀπαντώμενον καὶ εἰς τὴν Νρ. 24 ἀναγόμενον: «καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διωρισάμεθα».

(2) Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorom. III 103.

(3) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185.

χαιότης, ἣν χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγωρεῖν, οὕτως ἔοικε καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσίων παρεωραχέναι κατὰστασιν καὶ δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν... Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προδαίνειν διωρισάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι κελεύομεν...» Ἐντεῦθεν ἐν ἐνὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Προχείρου⁽¹⁾ μετὰ τὸ χωρίον 7, 19 εὔρηται μεταγενεστέρα προφανῶς τῶν τοῦ Λέοντος Νεαρῶν προσθήκη, καθ' ἣν: «τῆς γὰρ καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ναοῖς ἁγίοις καὶ εὐχαῖς ὁσίαις γινομένης, ἄλυτός ἐστιν ὁ δεσμός...»⁽²⁾, ἐν δὲ τῇ Ὑψημένῃ Ἐπαναγωγῇ⁽³⁾ ἀπαντᾶται, ὅτι: «...τῆς καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ἁγίοις ναοῖς καὶ δι' εὐχῶν ὁσίων καὶ χειροθεσίας ἱερέων συνισταμένης, ἄλυτος ὁ δεσμός διαμένει...» χωρίον, ὅπερ, ὑπὸ μορφὴν σχολίου, περιελήφθη μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὴν Ἐπαναγωγὴν⁽⁴⁾. Ὁμοίως ἡ τῆς υἱοθεσίας ἱερολογία μνημονεύεται παρὰ Βαλσαμῶνι⁽⁵⁾: «ἔτι σημείωσαι, ὅτι καὶ διὰ ἱερᾶς εὐχῆς γίνεται υἱοθεσία. Ἐχε οὖν τοῦτο ἐπὶ μνήμης· οὐ γὰρ εὔρηταί που ἀλλαχοῦ κείμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἄγνοεῖται τοῖς πολλοῖς»⁽⁶⁾. Ματθαῖος ὁ Βλαστάρης ἐν τῷ ἑαυτοῦ Συντάγματι⁽⁷⁾ ἀποδίδει κείμενον τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος, ὡς καὶ ὁ Μαλαξὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ Νομοκάνονι, κατὰ τὸ παρ' ἐμοὶ εὐ-

(1) Codex Bodleianus 264, Roe 18 (τοῦ ἔτους 1349). Περὶ τούτου Zachariae, Πρόχ. σ. CXCH, CCX, 315 ἐπ.

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 56, σημ. 40

(3) Ὑψημ. Ἐπαναγ. 15, 12: Zachariae, Jus Graecorom. IV 231 ἐπ.

(4) Ἐπαναγ. 17, 21, σχόλ., ed. Zachariae, σ. 112.

(5) Βαλσ. εἰς καν. ηγ' τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ'. Οἴκουμ. Συνόδου. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Β', σ. 430 ἐπ.

(6) Φαίνεται, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βαλσαμῶνος ὑφίστατο διχογνωμία, ἂν ἡ ἱερολογία ἐπιβάλλεται ὡς ἀπαραίτητος διὰ τὸ κῦρος τῆς υἱοθεσίας διατύπωσης, ἢ ἀποτελῇ ἀπλῶς ἓνα τῶν δι' αὐτὴν καθιερωμένων τύπων, διότι ὁ Βαλσαμῶν λέγει: «πολλάκις ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν καὶ ταῦτα τριβασκῶν περὶ τὰ νομικά καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, μὴ ἔχειν χώραν τὰ τῆς υἱοθεσίας· ἀρτίως δὲ μηδὲ ἀπὸ μόνης εὐχῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναδοχῆς γίνεσθαι νόμιμον υἱοθεσίαν· ὅπερ αἱ ρηθεῖσαι βασιλικαὶ νεαραὶ οὐκ ἀνέχονται λέγεσθαι». Πρβ. καὶ σ. 431: «Τοῦτο δὲ ὠρίσθη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς υἱοθεσίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἐκ ταύτης συγγένειαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ διὰ θείων εὐχῶν τελετῆς συνίστασθαι κατὰ τὴν τοῦ ἀοιδίμου κυροῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ νεαράν».

(7) Βλαστ. Σύντ. κατὰ στοιχ. Β'. Σύντ. 6, 137.

ρισκόμενον ἀνέκδοτον ἔτι παλαιότερον χειρόγραφον, ἀναγόμενον εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς συντάξεώς του ⁽¹⁾: «ἡ δὲ κδ' τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κωλύουσα τοὺς εἰσποιουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ εἰσποισχμένου παισίν, ἐπάγει· ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον ⁽²⁾· νῦν δὲ κατὰ τὸν πρέποντα θεσμόν καὶ δίκαιον τῆς υἰοθεσίας γινομένης καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι...» ⁽³⁾ Κατὰ τὸ Ἀλεξίου Σπανοῦ Ἑγχειρίδιον τῶν συνοικεσίων, τοῦ μέσου περίπου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἰοθεσίαν εἶχεν ἐκλίπη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ⁽⁴⁾. Τὸ μεταγενέστερον Πηδάλιον ⁽⁵⁾ ἐπίσης, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Νρ. κδ' τοῦ Λέοντος, μνημονεύει τὴν ἱερολογίαν ἀπλῶς ὡς τρόπον συστάσεως τῆς υἰοθεσίας, ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔννοιαν νοητέα καὶ ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Μολδαυικοῦ Κώδικος ⁽⁶⁾, ἐνῶ ὁ Maurer ἐν τῷ

(1) Κεφ. τγ' 4.

(2) Ἐν τῷ χειρογράφῳ: *κατάλογον*.

(3) Ἐν τῇ εἰς τὴν ὁμιλουμένην διασκευῇ τοῦ ὁ Μαλαξός, Νομοκ. ρνα' 6, κατὰ τὸ ὑπὸ Σγούτα, Θέμ. 7, 165 δημοσιευθὲν χειρόγραφον (7, 183) λέγει: «ἐν ἄλλῳ δὲ κ. ιρῳ ἐποιούσαν τὴν υἰοθεσίαν χωρὶς εὐχάς, ἀμὴ τὴν σήμερον, ὅταν θέλει νὰ ἐπάρῃ τινὰς παιδί θετόν, λαμβάνει αὐτὸ μετὰ ἀγίων εὐχῶν καὶ ἱερᾶς τελετῆς...»

(4) Ἑγχειρ. περὶ τῶν συνοικ. κεφ. ζ' περὶ τῆς υἰοθεσίας. Ἐν παραρτήματι τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ παραφράσεως τῆς Ἑξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου (ἔκδ. Ἐνετίας 1777), σ. 494: «Εἶχον οἱ παλαιοὶ καὶ ἑτέραν συγγένειαν τῆς υἰοθεσίας ἢ ὁποία ἐγένετο μετὰ ἱερολογίας καὶ ἐπαραφυλάττετο εἰς τὰ συνοικέσια καθὼς καὶ ἡ ἐξ αἵματος. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα ἔπαυσεν αὕτη ἢ μετὰ ἱερολογίας υἰοθεσία, καὶ δὲν γίνεται, διὰ τοῦτο περὶ αὐτῆς δὲν γράφομεν εἰς πλάτος...»

(5) Πηδάλ. περὶ συγγενείας κ. θ': «ἡ ἐξ υἰοθεσίας συγγένεια εἶναι, ὅταν τινές, καὶ μάλιστα ἄτεκνοι ὄντες, κάμνουν τινὰ υἰόν τους θετόν εἰς παρηγορίαν τῆς ἀτεκνίας των καὶ εἰς κληρονομίαν τῆς περιουσίας των· ὅταν ὁμως κάμνουν αὐτὸν υἰόν τους, ὅχι μὲ λόγια ψιλὰ, ἀλλὰ κατὰ νόμον τὸν πρέποντα, μετὰ τελετὴν ἱερῶν εὐχῶν, κατὰ τὴν κδ' νεαρὰν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Διὰ ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων λαμβάνουσιν, οἱ δὲ θετοὶ υἱοὶ τάξιν παιδίων, καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν ἀναμεταξύ των δὲν ἔρχονται». Ἐκδ. Ἀθηνῶν (1908), σ. 722.

(6) Μολδ. Κώδεξ § 237: «ἡ νόμιμος πρᾶξις τῆς υἰοθεσίας πρέπει νὰ γένη ὅχι διὰ λόγων μόνων ψιλῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τελετῆς τῶν ἱερῶν εὐχῶν, διὰ νὰ λαμβάνωσι τῶντι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων, οἱ δὲ υἰοθετούμενοι τάξιν τέκνων καὶ νὰ φυλάττηται μετὰ αὐτῶν ἡ συγγένεια καὶ εἰς τοὺς γάμους, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν νόμων».

περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ βιβλίῳ του διέσωσεν, ὅτι ἡ ἱερολογία δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποκλειστικός, οὐδ' ἐπαρκὴς καὶ τῆς υἰοθεσίας τύπος (¹). Ἐν τοῖς εὐχολογίοις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας περιλαμβάνονται «ἀκολουθία εἰς υἰοθεσίαν», «σύνταξις εἰς τεκνοποίησιν», «εὐχὴ εἰς τεκνοποίησιν» (²), ἡ δ' ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οὕτω ἐπίσης ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐπὶ υἰοθεσίας ἱερολογίαν (³), ἣτις μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξέλιπε, δι' ὃ ἴσως καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς νομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος διαρκούσης τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας μελέτῃ του ὁ Geib (⁴), πραγματευόμενος περὶ υἰοθεσίας, ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἀδελφοποιίας», τελουμένης ἐπίσης δι' ἱερολογίας, ὡς βαθμηδὸν ἐξαφανιζομένης, οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἱερολογίας τῆς υἰοθεσίας. Αὕτη, ἐπομένως, κατ' ἔθος ἀρχικῶς εἰσαχθεῖσα καὶ ἐπικρατήσασα βαθμηδόν, ἀναχθεῖσα δ' εἰς ἓνα τῶν τύπων, δι' ὧν ἔτε-

(1) Maurer, Das griechische Volk I (1835), σ. 133. II, σ. 435.

(2) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 561—564. Ἐκ παραλλήλου περιλαμβάνεται καὶ ἱερολογία εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν (σ. 706 ἐπ.) καὶ εἰς ἀρραβῶνας (σ. 310 ἐπ.), αἱ ὁποῖαι ὁμως ἀπηγορεύθησαν βραδύτερον. Πρβ. Cod. 6. 24, 7 = Βασ. 35, 13, 17, Ἀρμεν. 5, 8, 92, Ῥάλλη καὶ Ποτλῇ, Σύντ. 5, 400 καὶ 421· 6, 126. Ηὐξημ. Πρόχ. 8, 85, Zachariae, Jus Graecorom. VI 84, τὴν παρὰ Goar, αὐτ., σ. 706 σημ. Γιαννοπούλου, Συλλογὴν ἐγκυκλίων (1901), σ. 456 ἐπ., 466 ἐπ., Καταστατ. Ἱερᾶς συνόδου 1923, ἀρθρ. 69. Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis λέξ. ἀδελφοποιία. Zachariae, Gesch.³ § 24 σημ. 312. Περίεργον εἶναι, ὅτι ἀνάλογος θεσμὸς ἀπαντᾷται ἐν τοῖς συρο-ρρωμαϊκοῖς Κώδιξι: Συρ. § 86, Ἀραβ. § 127, Ἀρμεν. § 129, Bruns-Sachau, Syrisch-röm. Rechtsbuch, σ. 254 ἐπ.

(3) Συνοδικαὶ ὁδηγίαι περὶ βαθμῶν συγγενείας ὡς πρὸς τὸν γάμον τῆς 18 Μαΐου 1877 § 5—6: «Εἶδη συγγενείας πνευματικῆς εἶναι καὶ ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἃς ὁμως ἡ συνοδικὴ ἐγκύκλιος δὲν περιέλαβε, διότι δὲν συνάπτονται δι' ἱερολογίας. Ἐπὶ υἰοθεσίᾳς ὁπότεν αὕτη τελῆται δι' ἱερολογίας, ὁ θετὸς υἱὸς ἢ ἡ θετὴ κόρη κωλύονται... Μὴ τελουμένης ὁμως τῆς υἰοθεσίας δι' εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς διατυπώσεις τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ἰσχύουσι τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον κωλύματα». Παράρτημα τῶν ἐν λόγῳ ὁδηγιῶν § 5: «ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἧτοι ὁ ἀρραβῶν, ὡς ἐλέχθη ἐν ταῖς ὁδηγίαις, δὲν ἐξετάζονται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν τελοῦνται δι' ἱερολογίας». Χριστοπούλου, Συλλογὴ ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1901), σ. 480—481 καὶ 491.

(4) Geib, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft und bis zur Ankunft des Königs Otto I. (Heidelberg 1835) σ. 37 ἐπ.

λειτο υιοθεσία, χωρίς ποτέ νάναχθῇ εἰς διατύπωσιν διὰ τὸ κῦρος τῆς υιοθεσίας ἀπαιτουμένην ἀπαραιτήτως, βαθμηδὸν περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν, μέχρις οὗ ἐξέλιπεν ἐντελῶς⁽¹⁾.

Ἐντεῦθεν ἤδη συνάγεται, ὅτι εἶναι λίαν ἀπίθανον αὐτοκρατορικὴν διάταξις, οἷα ἡ τοῦ Ἀναστασίου, νάφορᾷ ἱερολογίαν ἐπὶ υιοθεσίας καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτήν, ὡς ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα φαίνεται, ἀπαραίτητον διὰ τὸ κῦρος τῆς πράξεως. Ἄλλο τι ἄρα ὀρίζει ἡ διάταξις. Τὸ πόρισμα τοῦτο καθίσταται ἀκλόνητον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς διατάξεως· διότι ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ ἱερολογίας, στηρίζεται προφανῶς εἰς τὴν λέξιν «σάκρα» καὶ «θείας σάκρας». Πλὴν «σάκρα» δὲν σημαίνει «ἱερολογίαν», ἀλλ' **αὐτοκρατορικὴν διάταξιν**. Οὕτω παρὰ Συμεῶνι⁽²⁾: «ἐπαρθεὶς τοίνυν τῷ φρονήματι ὁ Λέων, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὸν πολέμιον, οὐχὶ Θεός, ἔπεμψεν εἰς πάσας τὰς χώρας **σάκρας** ἀναγγέλλων, ὅτι εὖρον τοὺς Βουλγάρους ἐγγὺς ὄντας τῆς πόλεως». Παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Μαλάλα ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν ἡ **σάκρα**: «καὶ τοῖς νικῶσι παρεῖχε **σάκρας** καὶ πᾶσι πολλὰ ἐφιλοτίμησατο»⁽³⁾. «Τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνέψξε, πανταχοῦ **σάκρας** καταπέμψας, ὥστε τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνοιγῆναι»⁽⁴⁾. «Ἀνέδωκε τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, πανταχοῦ ποιήσας **σάκρας** καὶ διώξας τοὺς Ἀρειανούς»⁽⁵⁾. «Οὐκ ἄλλως δὲ ἐδέξατο αὐτόν, ἕως οὗ ἐποίησε **σάκραν** . . .»⁽⁶⁾. «Ἐπήρθησαν αἱ **σάκραι** Λέοντος αἰ πρὸς Ἀνθίμιον . . .»⁽⁷⁾. «Καὶ ἐποίησε ἡ αὐτὴ Βηρῖνα θείας κελεύσεις κατὰ πόλιν καὶ **σάκρας** πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς στρατιώτας . . .»⁽⁸⁾. «Γράψασα δὲ **σάκραν** ἔχουσιν πολλὰ κατὰ περὶ Ζήνωνος . . .»⁽⁹⁾. «Ἐποίησεν ἑαυτῷ σκρινιαρίους στρατηλατιανοὺς ἀπὸ **θείας σάκρας** . . .»⁽¹⁰⁾. Ἐπίσης πρὸ Θεοφάνει⁽¹¹⁾, παρὰ Κεδρηνῷ⁽¹²⁾,

(1) Πρβ. Monnier, Les Nouvelles de Léon le Sage, σ. 101 in fine.

(2) Συμεών, Χρονογρ. de Leone Armenico 12, σ. 618, 13 ἐπ. (ἔκδ. Βόννης).

(3) Μαλάλα, Χρονογρ. ιβ', σ. 310, 17—18 (ἔκδ. Βόννης).

(4) Μαλάλα, αὐτ. ιγ', σ. 317, 10—12 (ἔκδ. Βόνν.).

(5) Αὐτ., σ. 344, 14—16.

(6) Αὐτ. σ. 348, 2—3.

(7) Αὐτ. ιδ', σ. 374, 19.

(8) Αὐτ. ιε', σ. 388, 20—22.

(9) Αὐτ., σ. 389, 1—2.

(10) Αὐτ. ιη', σ. 430, 1—2.

(11) Θεοφάνους Χρονογρ., σ. 89, 15; 129, 3. 5. 10. 161, 7. 170, 21. 26. 244, 16. 34. 398. 17. 23; 385, 12 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(12) Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 594 καὶ 639 (ἔκδ. Βόννης).

οὕτω δὲ καὶ τὸ Πασχάλιον χρονικὸν ⁽¹⁾ καὶ ὁ Νεῖλος Μοναχὸς ⁽²⁾ : «ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευασθεῖς, χάρτης ψιλὸς καλεῖται· ἐπ' αὐτὴν καὶ ὑπογραφὴν δέξεται βασιλέως, δῆλον ὡς σάκρα ὀνομάζεται». Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν εἶναι ἢ «**σάκρα**» καὶ ἡ **θεία σάκρα** τῆς διατάξεως, ἣ οἱ *divini adfatus* τῆς ἐν τῷ Κώδηκι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ⁽³⁾ κατὰστρωθείσης διατάξεως Ἀναστασίου τοῦ Α', περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω ὁ λόγος ⁽⁴⁾, οὐδὲν δ' ἄλλο κελεύει ἢ παρὰ Μαλάλα διατάξεις, ἣ δ,τι ἡ ἐν τῷ Κώδηκι, συντρεχούσης μάλιστα τῆς ἐλλείψεως ἀκριβολογίας, ἣτις χαρακτηρίζει συγγραφέα μὴ νομικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν Μαλάλαν ⁽⁵⁾. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ διατάξεις ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὸ αὐτό, κατὰ τὰ εἰρημένα, περιεχόμενον ἔχουσι καὶ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξεδόθησαν χρόνον ⁽⁶⁾, δύναται τις νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι *πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς διατάξεως*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000082775

(1) Πασχάλ. Χρον., σ. 561, 6· 617, 3 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Ἐπιστ. I. 44 : Migne, P. gr. 79, 104.

(3) Cod. 5, 27, 6 § 1.

(4) Ἀνωτ. σ. 56 σημ. 1.

(5) Ἀντιβολὴ τῶν ἐν λόγῳ διατάξεων πείθει περὶ τούτου.

(6) Ἡ ἐν τῷ Κώδηκι διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἐξεδόθη τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 517, ἡ δὲ παρὰ Μαλάλα, κατὰ τὰ ἀνωτέρω σ. 56 εἰρημένα, *περίπου* ἐν ἔτει 516 κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μαλάλα.

